nepoužili fyzické násilí. Přičítala jsem to svému klobouku. Dámě se slušivým kloboukem se přece těžko vlepí facka!

Znala jste Václava Havla?
Samozřejmě. Poznala jsem ho už v srpnu 1968. Trávila jsem právě prázdniny s dětmi ve svém rodném Miličíně a tatínek mě 21. srpna časně ráno probudil s tím, že jsme okupováni Rusáky. Z rádia jsem pak vyslechla, že v Liberci, kde jsem v té době učila na učňovské škole, se střílí. Ještě téhož dne jsem se vydala s dětmi do Liberce stopem, dopravní spojení totiž nefungovalo. Tam jsem z tlampačů vyrozuměla, že mezi zastřelenými je můj žák Zdeněk Dragoun. Hlásila jsem se na učilišti s tím, jak jim můžu pomoci, ale oni mě vypoklonkovali: „Prosím vás, co tady děláte? Máte děti, běžte domů, jsou prázdniny." Nakonec jsem se uchytila v libereckém rozhlasu, kde jsem pak dělala spojku s Václavem Havlem. To jsem ještě netušila, že spolu budeme v budoucnu tak úzce spolupracovat.

Co vás na Havlovi nejvíc zaujalo?
Víte, on byl a zůstal i v tom všeobecném marasmu svobodným člověkem. Jeho otevřený dopis prezidentovi Gustavu Husákovi, kde analyzoval situaci v takzvané normalizaci, nebyl myslím nikdy překonán. Třebaže byl několikrát vězněn a šlo mu doslova o život, odmítl nabízenou možnost propuštění s podmínkou, že se vystěhuje. A odpověděl na tuto z jejich pohledu velkorysou nabídku svou vlastní podmínkou a tou bylo, že spolu s ním propustí i další nespravedlivě vězněné.

Máte na něho nějakou osobní vzpomínku?
To by bylo na hodinové povídání. Uvedu to, co ho nejvíc charakterizovalo. V roce 1983, kdy jsem byla mluvčí Charty spolu s Annou Marvanovou a Janem Kozlíkem, se u nás konala Mezinárodní mírová konference. My jako mluvčí jsme dostali za úkol žádat o účast. Udělali jsme to v předstihu tří měsíců, ale následovalo téměř dvouměsíční ticho po pěšině. My dvě ženy jsme se ale nedaly a setrvaly jsme na příslušném úřadě tak dlouho, dokud jsme si nevymohly aspoň písemné zamítnutí naší žádosti. A dál se toho ujal náš první mluvčí, dramatik Václav Havel. Svolal alternativní Mírovou konferenci v oblasti pražského Letohrádku Hvězda, které se kromě nás chartistů zúčastnili reportéři ze Západu. Záhy nás obklíčila horda s obušky a – světe, div se – nás si vůbec nevšimli a začali rozhánět reportéry a rvát jim z rukou kamery a mikrofony. Byla to pěkná mela. A my jsme se loudali k tramvaji bez úhony, ale s pocitem, že to všechno krachlo. A tu nás svolal do hloučku Václav Havel a se širokým úsměvem pronesl: „Přátelé, buďte dobré mysli, dopadlo to, jak nejlépe mohlo. Večer toho budou plná zahraniční média." A měl pravdu.

Co k tomu všemu můžete říct dnes, s odstupem desítek let?
Víte, moje radikální odsouzení sovětské okupace v roce 1968 a stejně radikální rozhodnutí pro Chartu 77, to byly určující mezníky v mém životě. Už v devíti letech jsem byla do života vybavena Desaterem božích přikázání a malou násobilkou – s tím, že přes to nejede vlak. Mnozí mi měli za zlé, že takzvaně neberu ohled na své děti. Mně ale bylo jasné, že tady nejde jen o moje děti, ale o smysluplný život ve víře, naději a lásce pro ty, co přijdou po nás. Odměnou je mi má láskyplná rodina s nadějeplnými dětmi, vnoučaty a pravnoučaty. A víra v lásku Boží.

Sabina Hammacheová,
studentka 6. ročníku
Anglického gymnázia

ROKYTKA Zpravodaj občanského sdružení Vlastivědný klub Prahy 9
Redakce: Miroslav Kuranda
Rokytka vychází jako samostatná příloha měsíčníku Devítka, vydávaného MČ Praha 9
Adresa redakce: Vlastivědný klub Prahy 9, městská část Praha 9, Sokolovská 324/14, 180 49 Praha 9
tel.: +420 283 091 322, +420 606 927 223

Rokytka
VLASTIVĚDNÝ ZPRAVODAJ
Číslo 11/2019
Ročník LVII

Marie Rút Křížková a její pozoruhodný příběh

V novovysočanském Domově seniorů v Praze 9 žije Marie Rút Křížková, významná osobnost české literatury i historie, vynikající znalkyně básníka Jiřího Ortena, která se zasloužila o to, že celé básníkovo dílo po roce 1989 spatřilo světlo světa, česká disidentka a mluvčí Charty 77.

Díky vám si dnes můžeme koupit Ortenova díla téměř v každém knihkupectví. Jaký byl proces vydávání jeho tvorby?
To bylo složité. Orten byl totiž jak za nacistické, tak za komunistické totality odepsaný. V letech 1939 až 1941 vyšly jeho básnické sbírky Čítanka jaro, Cesta k mrazu, Ohnice a Jeremiášův pláč pod pseudonymem Karel Jílek či Jiří Jakub, a to jen díky neskutečné odvaze těch, kteří věděli, že autorem je žid. V roce 1947 vydal Václav Černý svazek poezie Dílo Jiřího Ortena. A teprve deset let po únoru 1948, tedy v roce 1958, se podařilo Janu Grossmanovi vydat Deníky Jiřího Ortena, což byl výbor z jeho Modré, Žíhané a Červené knihy. To bylo ohromné.
Mě Orten oslovil ještě jako středoškolačku a pocítila jsem, že bych jeho dílo měla vydat. A tak jsem v roce 1963, už jako matka dvou dcer, začala studovat na Karlově univerzitě příslušný obor. Ale k samotnému Ortenovi jsem se dostala čirým zázrakem. Spolužáci z fakulty věděli, že jsem Ortenem doslova posedlá, a pozvali mě na kolej s tím, že musím poznat jejich spolubydlícího Zdeňka Jelínka. To jsem koukala! Na kavalci ležel obtloustlý muž přibližně mého věku, posouval gramofonovou deskou, kterou měl na klíně, a broukal si cosi z Johanna Sebastiana Bacha. Hned jsme si padli do noty! Zdeněk Jelínek už tehdy působil v kutnohorském muzeu jako špičkový odborník na historii tohoto regionu a zároveň mapoval dopad holocaustu, a to nejen co se týče obětí, tedy zavražděných obyvatel, ale i na život přeživších a místní populace jako takové. Pochopitelně čerpal i ze zkušeností Berty Ohrensteinové, matky Jiřího Ortena, a spřátelil se s ní natolik, že ho brala jako svého syna. To bylo v roce 1964. A maminka Jiřího Ortena, jak jsem ji posléze oslovovala, mě opravdu přijala do rodiny. Zdeňkovi hned svěřila krabici s tím, co jí po synovi zbylo. Nebylo toho sice mnoho, ale s tím, co mi Zdeněk opsal na psacím stroji, začala má práce s Ortenovými rukopisy.

Jak vaše práce s rukopisy vypadala?
Nejprve bylo třeba soustředit všechny Ortenovy rukopisy, které byly rozstrkány mezi jeho přáteli, aby byly v bezpečí před nacistickou zvůlí. To mi trvalo několik let. Největším objevem vůbec byly tři deníkové knihy, o kterých jsem už mluvila. Ty opatroval Ortenův přítel, spisovatel Zdeněk Urbánek, a předal je Ortenovu bratrovi Otu Ornestovi v květnu 1945, když se vrátil z emigrace v Londýně, kde působil jako hlasatel rozhlasové stanice BBC.

V šedesátých letech, ještě při dálkovém studiu na Karlově univerzitě, se mi podařilo spolu se Zdeňkem Urbánkem objevit a připravit k vydání několik Ortenových próz. Vyšly ve třech svazcích v Severočeském nakladatelství v Liberci.

Když se mi podařilo Ortenovu pozůstalost dát víceméně dohromady, rozčlenila jsem ji do devíti svazků, které měly obsáhnout veškerou poezii, tři deníkové Knihy, prózy, divadelní texty a juvenilie.

Tento svůj projekt jsem mohla realizovat až po pádu totality v devadesátých letech. Obtížné bylo najít kvalitní nakladatele. Vycházely postupně v Československém a po rozdělení státu v Českém spisovateli, Mladé frontě či nakladatelství Paseka. Ale vše se zadrhlo v roce 2006. Tehdy mě postihla zlomenina krčku. Čekala mě okamžitá operace, při které jsem prodělala mozkovou příhodu. A všechno šlo do háje. Musela jsem se znovu učit číst a psát. Stihla jsem tedy do svých sedmdesáti let vydat jen sedm svazků. A tím to na dlouhá léta skončilo nejen pro mne, ale i pro básníka Jiřího Ortena.

Záchrana přišla jako dar z nebes, a to v podobě šéfredaktora nakladatelství Torst Jana Šulce. Tam vydali v roce 2012 svazek Juvenilie, ale editor pro svazek Korespondence stále chyběl. Nakonec se stalo cosi neuvěřitelného: Edice se ujala výsostná odbornice, lingvistka Marie Havránková. Na knize pracovala celé tři roky a nedávno se mi svěřila: „Kdybych věděla, co to obnáší, nikdy bych se do toho nepustila." A já jí ze srdce děkuju, protože bez ní by se nenaplnil můj životní sen – vydat celé Ortenovo dílo. Navíc si musím přiznat, že bych tu bezmála tisícistránkovou korespondenci nedokázala zpracovat tak vynikajícím způsobem jako ona.

Jak to, že máte židovské jméno Rút? Byli vaši rodiče židovského původu?

Nebyli. Jméno Rút mám nejen kvůli Ortenovi. Zvažovala jsem to už od poloviny šedesátých let, kdy mi Ortenův nejmladší bratr Zdeněk Ornest spolu se svým kamarádem z ghetta svěřil osm set rukopisných stránek jejich terezínského časopisu Vedem, abych se ujala jeho zpracování a připravila ho k vydání. Po třech měsících jsem jim vrátila rukopis se slovy: „To je k nepřežití! Cítím to, jako kdyby v Terezíně a v Osvětimi umíraly moje děti. To nezvládnu."

K rukopisu jsem se vrátila po smrti matky Berty Ohrensteinové v září 1970 a zároveň jsem představitele Židovské náboženské obce požádala o přijetí. Prošla jsem odpovídající přípravou a přijata jsem byla s velkou slávou v Jeruzalémské synagoze o svátku Simchat tora (Radost z tory) v říjnu 1971. A jako dar za jejich velkorysé přijetí jsem jim pak věnovala dokončené dílo – knihu Je mojí vlastí hradba ghett?, která posléze vyšla i v německém a anglickém překladu. S čistým svědomím jsem tak mohla spolu s biblickou Rút mamince Jiřího Ortena říci to, co Moábka Rút řekla své židovské tchyni Noemi: „Kamkoli půjdeš, půjdu, kdekoli zůstaneš, zůstanu. Tvůj lid bude mým lidem a tvůj Bůh mým Bohem. Ať se mnou Hospodin naloží jakkoli, rozdělí nás od sebe jenom smrt." (viz Kniha Rút 16-21). A protože jsem židovka a křesťanka, věřím: Ani smrt nás nerozdělí.

Jak je to možné, stát se židovkou a zůstat křesťankou?

Jsem živým příkladem toho, že to možné je. Při žádosti o přijetí jsem přiznala, že jsem od narození pokřtěná katolička, a nikomu to nevadilo. Vždyť Ježíš Nazaretský byl žid, takže křesťanství má židovské kořeny. Bez židovství by křesťanství nespatřilo světlo světa. A bez křesťanství by se zase židovství nedokázalo do světa rozšířit. Jedno je spojeno s druhým, vždyť věříme v jednoho Boha – Hospodina. Znám i židy, kteří uvěřili, že Ježíš je Mesiáš. A já musím přiznat, že jsem se teprve v Židovské náboženské obci seznámila s Knihou knih, které říkáme Starý zákon, především s jeho úchvatnými Žalmy. A byl to pro mne úžasně obohacující objev. Zůstávám však věrná tomu, v čem jsem vyrostla, katolické církvi s jejími obřady a Novému zákonu s jeho evangelii.

Narození vaší dcery Ester je další pozoruhodná událost, která stojí za zmínku. Co tomuto klíčovému momentu vašeho života předcházelo?

Byl to sám Jiří Orten. V šestnácti letech jsem jím skrze jeho poezii byla uchvácena natolik, že jsem ho chtěla vrátit do života. A to nejen tím, že vydám celé jeho dílo, což se právě teď, kdy 30. srpna 2019 slavíme sté výročí jeho narození, podařilo. Hrozně mě trápilo, že bratr Ota ho vlastně připravil o potomka tím, že jeho dívce Věře, která po kratičké známosti s Jiřím otěhotněla, zprostředkoval v červenci roku 1938 tajný potrat, aniž by o tom Jiří věděl. Tajný, protože to tehdy byl trestný čin. Jiří byl z toho úplně vedle a Věru, která se nikdy nevdala a neměla děti, to trápilo do smrti.

Dnes už víme, že kdyby tehdy Věra, která nebyla židovka, s Jiřím uzavřela sňatek, byl by před transporty chráněn nejen její manžel, ale i jejich dítě do 15 let. Teprve pak by ho čekal transport, ale k tomu, jak dnes víme, by nedošlo, protože válka skončila v roce 1945, kdy by dítěti bylo asi sedm let.

Ota se z tohoto svého činu do smrti nevzpamatoval, protože tím, že Věře zprostředkoval potrat, se dopustil něčeho pro židy naprosto neodpustitelného, totiž vraždy potenciálního Mesiáše. A poté, co já jsem se stala právoplatnou židovkou, takže by naše dítě bylo židem po otci i po mně jako matce, vynaložil obrovskou snahu, abych se stala jeho milou. Trvalo mu to šest let, on by ženatý, já jsem byla rozvedená matka dvou dcer. Teprve v roce 1970 nás, těsně před svou smrtí, dala dohromady maminka Berta. Ota využil takzvaného levirátního práva z Knihy Rút, to znamená, že měl povinnost zplodit dítě bratrovi, který zemřel bezdětný. Tak se v prosinci 1972 narodila má nejmladší dcera Ester. Už to samo o sobě je malý zázrak, protože mně bylo tehdy 36 a Otovi 59 let.

Co pro vás znamenala sametová revoluce v roce 1989?

Doslova znovuzrození. Zato osmašedesátý rok mě zdrtil. Bála jsem se, že nás čekají nová padesátá léta s mnohaletým vězněním a tresty smrti. Bylo mi jasné, že k tomu nemůžu mlčet. To bych zradila nejen ty nejlepší z nás, kteří za nás přinesli oběť nejvyšší, ale i sama sebe. Vystoupila jsem hned v srpnu 1968 s veřejným protestem, který se opakovaně četl v libereckém rozhlasu. Tehdy jsem ještě působila jako učitelka a při prověrce, kdy jsme jako kantoři měli podepsat, že to byla bratrská pomoc, jsem se proti tomu vymezila: „Bratrská pomoc? S tanky? V žádném případě!" Přišla jsem tak o kvalifikované zaměstnání a celá léta jsem pracovala zprvu jako lesní dělnice, v osmdesátých letech pak jako noční třídička pošty.

Byla jste také mluvčí Charty 77. Proč jste šla do takového riskantního podniku?

Pro mne to vůbec nebyl riskantní podnik. Byla to úžasná možnost postavit se proti nespravedlnosti a násilí. Chartu jsem podepsala hned začátkem ledna 1977, den poté, co v tehdejším Rudém právu vyšel hanopis Ztroskotanci a samozvanci. To už jsem věděla, že jde do tuhého. Samotný text Prohlášení Charty 77 nebyl nikdy publikován, k dispozici ho patrně neměli ani redaktoři Rudého práva. Mně bylo při následném výslechu v Bartolomějské ulici, kde sídlila StB, hned jasné, že níže postavení estébáci vůbec nevědí, o čem je řeč. Když jsem jim řekla, že nám chartistům jde o dodržování dohody o lidských právech, kterou v roce 1975 v Helsinkách podepsal prezident Gustav Husák, ztratili na pár minut řeč. Pak ovšem běsnili o to víc. Nikdy při desítkách výslechů, které následovaly, však